

Usko, tiede ja Raamattu

Emmehän me silloin kun
saatoimme teidän tietoonne
Herramme Jeesuksen Kristuksen
voiman ja tulemisen, olleet
lähteneet seuraamaan mitään
ovelasti sepitettyjä taruja, vaan
olimme omin silmin saaneet
nähdä hänen jumalallisen
suuruutensa.

Hän sai Jumalalta, Isältä, kunnian
ja kirkkauden, kun hänelle
kantautui Ylhäisimmän
Kirkkauden ääni: ”Tämä on
minun rakas Poikani, johon minä
olen mielistynyt.”

Tämän äänen me itse kuulumme
tulevan taivaasta, kun olimme
hänen kanssaan pyhällä vuorella.

Siksi me voimme entistä
lujemmin luottaa profeetalliseen
sanaan. Ja hyvin teette tekin, jos
kiinnitätte katseenne siihen kuin
pimeässä loistavaan lamppuun,
kunnes päivä sarastaa ja
kointähti syttyy teidän
sydämessänne.

Ennen muuta teidän on oltava
selvillä siitä, etteivät pyhien
kirjoitusten ennustukset ole
kenenkään omin neuvoihin
selitettävissä.

Yksikään profeetallinen sana ei ole tullut julki ihmisten tahdosta, vaan ihmiset ovat puhuneet Pyhän Hengen johtamina sen, minkä ovat Jumalalta saaneet.

2. Piet. 1: 16-21

Evankeliumit perustuvat silminnäkijöiden todistukseen

- Simon Pietari: ”Olimme omin silmin saaneet nähdä hänen jumalallisen suuruutensa.”
- Kristillinen perimätieto ei kulkenut nimettömänä suullisena traditiona, vaan se liitettiin nimeltä mainittuihin silminnäkijätodistajiin.
- Suuri osa silminnäkijöistä sinetöi todistuksensa verellään

Tutkijat sepittävät omia tarujaan Raamatun historiankirjoituksen tilalle

- On syntynyt tutkimuskulttuuri, jossa tutkijat voivat kokonaan ilman historiallisten dokumenttien tukea kehittää omia mielikuvituskertomuksiaan Raamatun historian tilalle ja esittää ne tieteen tutkimustuloksina.
- Tutkijat sepittävät omia tarujaan, joilla he haluavat korvata Raamatun historiankirjoituksen

Tutkijoiden tarinat

- Koska tutkijat osaavat perustella omia tarujaan älykkäästi ja tieteen arvovallalla, ihmiset saattavat omaksua ne, vaikka niille ei löydykään tukea historiallisissa dokumenteissa.
- Mitä hätkähdyttävämpi tutkijan keksimä taru on, sitä enemmän hän saa sen avulla julkisuutta

Esimerkki tutkijoiden harhaanjohtavista väitteistä

- 1800-luvulla naturalistiset tutkijat pitivät Raamatun mainintoja heettiläisistä virheellisinä, koska heettiläisistä ei ollut mitään arkeologista tietoa. Raamatun mukaan heettiläiset olivat suuri kansa, verrattavissa egyptiläisiin. ”Katso, Israelin kuningas on palkannut meitä vastaan heettiläisten kuninkaat ja egyptiläisten kuninkaat, että nämä hyökkäisivät kimppuumme.” (2 Kun. 7: 6.)

Tosiasiat tukevat Raamatun historiaa

- Hugo Winklerin johtamissa Boghzköin raunioissa suoritetuissa kaivauksissa (1906-1912) paljastui, että kyseessä oli heettiläisten valtakunnan Hattusa-nimisen pääkaupungin paikka. Paikalta löytyi 10 000 tulessa kovettunutta kiilakirjoitustaulun palasta. Mm. heettiläisten kuninkaan Hattusil III:n ja Egyptin faaraon Ramses II:n välinen yhdenvertaisuussopimus vuodelta 1259 eKr.

Väite Jesajan epähistoriallisuudesta

- 1800-luvulla jotkut tutkijat epäilivät Jesajan 20:2 mainitseman Assyrian kuninkaan Sargonin olevan pelkkä tekaistu nimi, jolla ei ole historiallista pohjaa, koska Sargon-nimistä hallitsijaa ei tunnettu muista historiallisista lähteistä. ”Kun kolme vuotta oli kulunut, Assyrian kuninkaan Sargonin joukkojen ylipäällikkö marssi Asdodiin, piiritti kaupungin ja valloitti sen.”

Ennakkoluulojen kumoutuminen

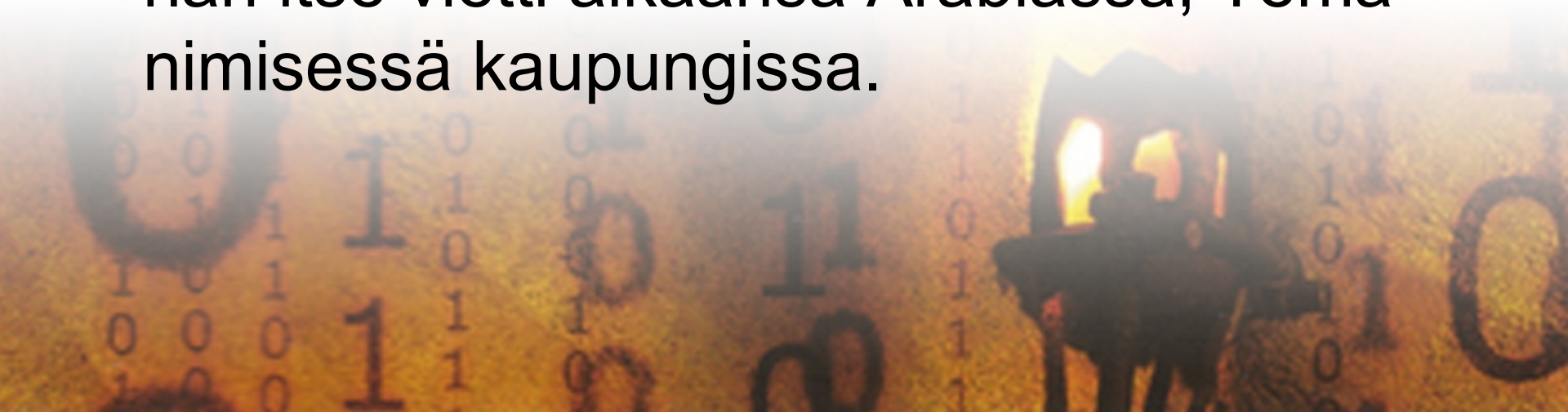
- Paul Emile Botta löysi nykyisen Irakin alueelta Khorsabadin kuningaspalatsin rauniot. Raunioista löytyneet nuolenpääkirjoitukset paljastivat palatsin kuuluneen Sargon II:lle, joka oli Assyrian kuninkaana 721-705 eKr. Piirtokirjoitukset sisälsivät yksityiskohtaisen kuvauksen mm. Sargonin hyökkäyksestä Filisteaan ja Asdodin valloittamisesta.

Epäily Danielin historiallisuudesta

- 1900-luvulla jotkut tutkijat pitivät Danielin kirjan 5. luvussa mainittua Babylonin kuningasta Belsassaria pelkkänä mielikuvituksen tuotteena, koska Nabunaidin tiedettiin olleen Babylonian viimeinen kuningas. Dan. 5 kuitenkin väittää Belsassaria viimeiseksi kuninkaaksi.

Ennakkoluulojen kumoutuminen

- Epäilykset osoittautuivat pelkiksi ennakkoluuloiksi, kun arkeologiset löydöt toivat esille kirjoituksia, joista ilmeni Nabunaidin asettaneen poikansa Belsassarin hallitsemaan Babyloniaa, kun hän itse vietti aikaansa Arabiassa, Tema nimisessä kaupungissa.

Median ennakkoluuloisuus

- 1993 Helsingin Sanomat julkaisi artikkelin, joka oli otsikoitu: "Amerikkalaistutkijan mukaan iso osa Vanhasta testamentista on satua." Artikkelin tukeutui prof. Thomas Thompsonin kirjaan, jossa tämä kyseenalaisti Vanhan testamentin historiallisen luotettavuuden. Thompson väitti, että kuningas Daavid ja Salomo ovat mielikuvituksen tuotetta.

Ennakkoluulot kumoutuvat

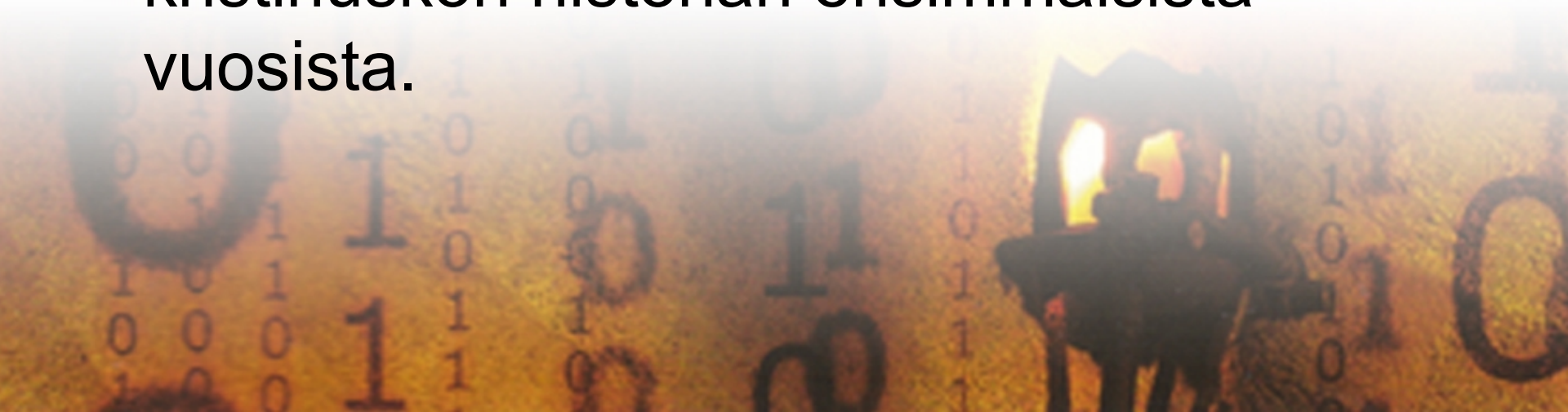
- 1993 kesällä israelilaisen arkeologin Abraham Biranin johtamalla Tel Danin kaivauksilla löydettiin arameankielisen piirtokirjoituksen osa, jossa mainittiin Daavidin huone. 1995 löydettiin toinen osa piirtokirjoitusta, jossa mainitaan Israelin ja Daavidin huoneen kuninkaiden nimet, jotka Aramin kuningas väittää surmanneensa taisteluissa.

Tutkijan ennakkoluulot kariutuivat historian tosiasioihin

- ”Tel Danin piirtokirjoitus - - tuhosi Thompsonin selitysmallin ja osoitti, ettei Raamatun kertomusten historiallisuutta voida helposti tehdä tyhjäksi kirjoituspöydän äärellä. Raamatun tutkija voi yllättäen osoittautua ideologiksi, joka **omiin luuloihinsa luottaen** kuvittelee saaneensa tutkimuspöytänsä äärellä jotakin salaista tietoa tai ilmoitusta siitä, kuinka kaikki oikein kävikään.” (Prof. Antti Laato.)

Apostolien tekojen historiallisuuden epäileminen

- Voidakseen perustella omat mielikuvituskertomuksensa kristinuskon synnystä, naturalistien on saatettava Apostolien teot epäilyksenalaiseksi, koska Apostolien teot tarjoaa kuvauksen kristinuskon historian ensimmäisistä vuosista.

Tutkijat pakottavat tosiasiat sopimaan osaksi omaa taruaan

- Luke Timothy Johnsonin mukaan tällaisilla ”kristinuskon historioilla” on se yhteinen ominaisuus, etteivät ne ole historiaa missään sanan tavallisessa merkityksessä. ”Aidon tosiasia-aineiston puute korvataan käyttämällä - - vain osan tosiasia-aineistosta ja käytetty osa **pakotetaan sopimaan mallin osaksi.**”

Apostolien tekojen historiallisuus

- Antiikin tutkija ja historioitsija Colin Hemer on tutkinut Apostolien tekojen historiallisuutta jae jakeelta. Hemer tunnistaa 84 tosiasiaa Apostolien tekojen loppuluvuissa, jotka ovat historiallisen ja arkeologisen tutkimuksen vahvistamia. Vaikka Luukkaalla ei ollut käytettävissään moderneja karttoja ja merikarttoja, hän raportoi tarkasti

Apostolien tekojen historiallisuus

- 1. oikean merireitin Seleukiasta Kyprokseen
- 2. oikean sataman (Pergen) suoralla laivareitillä Kyproksesta
- 3. Lykaonian oikean sijainnin
- 4. Lystran nimen epätavallisen mutta oikean taivutuksen
- 5. Lystrassa puhutun kielen, lykaonian, oikean nimen

Apostolien tekojen historiallisuus

- 6. palaavien matkustajien käyttämän sataman, Attalian, nimen
- 7. oikean lähestymisjärjestyksen Kilikiasta Derbeen ja sitten Lystraan
- 8. Troaksen nimen oikean muodon
- 9. merimiesten tunnetun maamerkin, Samothrakeksen, oikean sijainnin

Luukkaan historiallinen tarkkuus

- 10. luotaamisesta käytetyn oikean sanan (bolisantes) ja meren oikean syvyyden Maltan lähellä
- 11. Regiumin olevan suojapaikka, jossa voi odottaa etelätuulta, joka veisi salmen läpi
- (Lue loput 84 historiallisesta tosiasiasta kirjasta *Usko, tiede ja Raamattu*)

Luukas, tapahtumien silminnäkijä

- Luukkaan historiallinen kuvaus on niin tarkkaa, että hänen on täytynyt olla tapahtumien silminnäkijä tai ainakin saada tietonsa silminnäkijöiltä. Naturalistien kannalta on epämiellyttävää, että Luukas raportoi 35 yliluonnollista ihmettä samassa kirjassa, jossa hän raportoi kaikki 84 historiallisen tutkimuksen vahvistamaa yksityiskohtaa.

Esimerkkinä Joh 21: 24 tulkinta

- ”Juuri tämä opetuslapsi todistaa tästä. **Hän on tämän kirjoittanut**, ja me tiedämme, että hänen todistuksensa on luotettava.”
- Naturalistinen tutkimus on haluton myöntämään, että Johanneksen evankeliumin kirjoittaja on Jeesuksen opetuslapsi. Siksi sanaa ”kirjoittaa” (graphein) tulkitaan mielivaltaisesti.

Mitä tarkoittaa sana ”kirjoittaa”?

- Teoksessa *Theological Dictionary of the New Testament* Gottlob Schrenk ottaa lähtökohdaksi sen tosiasian, että **sana graphein (kirjoittaa)** voi tarkoittaa
 - (a) **varsinaista kirjoittamista**
 - (b) tai sitä voidaan joskus käyttää ilmaisemaan **sanelua kirjurille.**
- Tästä käsin hän pääättelee:

Mitä tarkoittaa: ”Hän on tämän kirjoittanut”

- ”Tämän kieltämättömän tosiasian valossa voidaan kysyä eikö Joh 21: 24 ho grapsas tauta [”joka on tämän kirjoittanut”] voisi yksinkertaisesti merkitä vain sitä, että rakastettu opetuslapsi ja hänen muistelmansa ovat tämän evankeliumin taustalla ja ovat sen kirjoittamisen syy.”
- (Gottlob Schrenkin tulkinta sanasta graphein)

Mitä tarkoittaa: ”Hän on tämän kirjoittanut”

- ”Tämä on hyvin mahdollinen näkemys, niin kauan kuin emme liikaa heikennä viimeksimainittua puolta asiasta. Olisi todellakin **vaikea pakottaa tätä ilmaisua merkitsemään muuta kuin väitettä hengellisestä vastuusta kirjan sisällöstä.**”

Miten ilmiselvä lause voidaan tulkita täysin väärin?

- ”Ajatuksen kulku näissä kolmessa lauseessa on henkeäsalpaava. Schrenk katsoo voivansa siirtyä siitä ”kieltämättömästä tosiasiasta”, että graphein voi tarkoittaa kirjoittamista sanelemalla, väitteeseen, että ”olisi vaikea pakottaa ilmaisua” merkitsemään muuta kuin että rakastetulla opetuslapsella oli ”hengellinen vastuu” kirjan sisällöstä.” (Richard Bauckham)

Schrenkin päättelyvirhe omaksutaan kyselemättömästi

- Bauckham: ”Se, mikä on vielä kummallisempaa, on että **tutkija toisensa jälkeen on kritiikittömästi omaksunut tämän ällistyttävän väärän päättelyn.**” Jopa Raymond E. Brown lainaa Schrenkin kolmea lausetta ja toteaa yksinkertaisesti seuraavansa Schrenkin tulkintaa. Brown ei perustele millään tavalla sitä, että hän omaksuu tämän sisäisesti ristiriitaisen tulkinnan.

Tutkijat luovat uransa keksimällä rohkeita mielikuvituskertomuksia

- ”On hämmentävää, että tutkijoilta tulee paljon roskaa. Odottaisimme valetutkimuksia iltapäivälehtien puoskareilta. Emme odottaisi niitä arvostettujen korkeakoulujen tutkijoilta. Modernit tutkijat ja kirjoittajat ovat joko vääristelleet tai laiminlyöneet Uuden testamentin evankeliumeita, koska heitä hallitsee loputon pyrkimys löytää jotakin uutta ja puolustaa uskaliaita teorioita vailla tosiasioden tukea.” (Craig A. Evans Fabricating Jesus.)

Kaikki mahdolliset virheet on tehty tieteellisessä tutkimuksessa

- ”Tämän seurauksena he ovat tuottaneet kokonaisen sarjan valejeesuksia. Monet eri tekijät ovat tuottaneet tämän tuloksen: (1) luottamus vääriin asioihin ja harhaiset epäilykset, (2) hatarat lähtökohtaoletukset ja ylikriittiset menetelmä, (3) myöhemmiltä vuosisadoilta peräisin olevat kyseenalaiset tekstit, (4) vetoaminen sellaisiin taustatekijöihin, jotka ovat vieraita Jeesuksen elinympäristölle.” (Craig A. Evans.)

Kaikki kuviteltavissa olevat virheet on tehty

- ”(5) Jeesuksen sanojen irrottaminen yhteydestään, (6) Jeesuksen voimatekojen huomiotta jättäminen, (7) epäilyttävä tapa käyttää Josefusta ja myöhäisen antiikin lähteitä, (8) väärään historialliseen aikaan kuuluvien ajatusten käyttäminen ja liioitellut väitteet, (9) nojautuminen hölynpöly historiaan ja tekaistuihin löytöihin. Lyhyesti sanoen, **kaikki kuviteltavissa olevat virheet on tehty.**”

vaan me olimme omin silmin
saaneet nähdä hänen
jumalallisen suuruutensa

Naturalistinen traditiokritiikki

- Naturalistinen tutkimus on kehittänyt eriskummallisia kriteerejä, jotka ovat terveen järjen vastaisia.
- Esim. erilaisuuden kriteerin negatiivisen tulkinnan mukaan Jeesuksen aitoina lausumina voidaan pitää vain sellaisia, joilla ei ole vastaavuutta sen enempää juutalaisuudessa kuin varhaiskristillisessä ajattelussakaan.

Metodien ongelmia

- Tällä tavalla päätellään, että Jeesuksen ”Minä olen” – lausumat ovat varhaiskristittyjen keksintöä
- Kritiikki: On vaikea ymmärtää mitään järjellistä perustelua kriteerille, jonka mukaan henkilö ei omaksu mitään vaikutteita ympäröivästä kulttuurista eikä vaikuta seuraajiensa käsityksiin

Jeesus kysyi opetuslapsiltaan:
"Kenenkä te sanotte minun
olevan?" Tämä on olennainen
kysymys myös jokaiselle
Raamatun tutkijalle.

”Kenenkä te sanotte minun olevan?”

- Naturalistinen tutkimus usein väistelee tätä kysymystä, koska se paljastaa naturalismin uskonnolliset ennakkokäsitykset. Esim. Rudolf Bultmannin käsityksen mukaan emme voi perustellusti vastata Jeesuksen kysymykseen koska evankeliumit eivät välitä kuvaa Jeesuksen persoonallisuudesta.

Oppineen tutkijan sokeus

- C.S. Lewis ihmettelee tämän näennäisesti oppineen lauselman ilmentämää heikkoa arvostelukykä. Vaikka Bultmann on koko elämänsä tutkinut Raamatun tekstejä, hän ei pysty tunnistamaan yhtä niiden ilmeisintä piirrettä. **”Miten ihmeessä tämä oppinut saksalainen on tullut niin sokeaksi, ettei hän näe sellaista, minkä kaikki häntä lukuun ottamatta näkevät?”** kysyy Lewis.

Tutkijat eivät halua tunnustaa Jeesuksen jumaluutta

- Kyvyttömyys tai haluttomuus nähdä Jeesuksen persoonaa evankeliumeissa luonnehtii naturalistista tutkimusta.

Kritiikin ristiriitainen suhde Jeesukseen

- ”On mielenkiintoista havaita, kuinka ristiriitaisella tavalla naturalistiset kriitikot aina näyttävät reagoivan, kun he kohtaavat Jeesuksen persoonan vastaansanomattomat tosiasiat..” Gruenler 1982

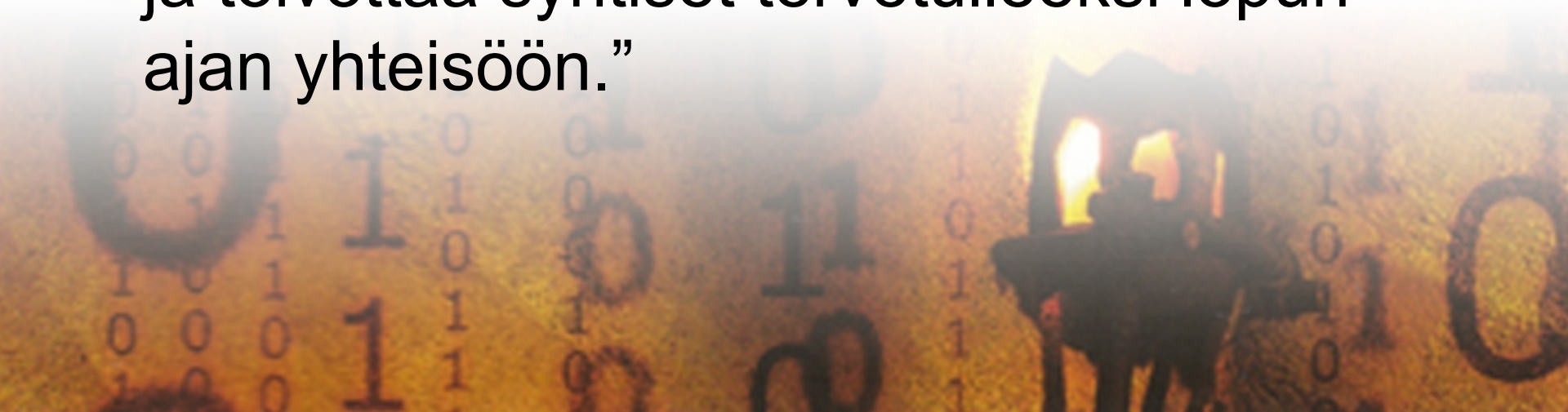

Kritiikin ristiriitainen suhde Jeesukseen

- ”Kriitikot - - leikkivät erikoista kielipeliä, jossa he tulevat tosiasioden äärelle ja sitten vetäytyvät takaisin: Jeesus väittää olevansa enemmän kuin profeetta, he sanovat, mutta oikeastaan hän on vain profeetta. Hän on ainutlaatuinen, mutta ei hän oikeastaan ole niin ainutlaatuinen.”

Kritiikin ristiriitainen suhde Jeesukseen

- ”Kriitikot voivat kuvata Jeesuksen tietoisena siitä, että hän tuo ainutlaatuisen ja lopullisen ilmoituksen, ja että hänellä on profeetallista tietoisuutta korkeampi arvovalta, että hän antaa syntejä anteeksi ja toivottaa syntiset tervetulleeksi lopun ajan yhteisöön.”

Kritiikin ristiriitainen suhde Jeesukseen

- ”Johdonmukaisuuden nimessä heidän pitäisi myös voida nähdä Jeesus tietoisena siitä, että hän on Jumalan Poika, joka on Isän ja Pyhän Hengen vertaiaan ja joka on ollut olemassa ikuisuudesta. - - Miksi kriitikot sitten hylkäävät tämän mahdollisuuden? On selvää, että koko analyysia hallitsee tietty ideologinen pyrkimys - - että Jeesus, vaikka hän oli enemmän kuin profeetta, ei ollut enemmän kuin profeetta.”

Naturalismin uusi uskonto

- ”On vaikea välttää vaikutelmaa, että olennaisissa suhteissa on syntynyt uusi uskonto. - - Oikeaoppisesta kriittisestä tutkimuksesta on tullut lähetystyötä tekevä liike, jolla on omat ylimmäiset pappinsa (Baur, Wrede ja Bultmann), omat pyhät kirjoituksensa (Spinozan, Reimaruksen, Straussin, Troeltschin ja muiden tutkielmat) ja oma oikea oppinsa.” (Yarborough)

Ylösnousemuksen tosiasioita

- Gary Habermas luettelee 12 tosiasiaa, joista tutkijoiden enemmistö on yksimielisiä:
- 1. Jeesus kuoli roomalaisten ristiinnaulitsemana
- 2. Hänet haudattiin todennäköisesti yksityiseen hautaan
- 3. Jeesuksen kuoleman jälkeen opetuslapset olivat masentuneita, surevia ja toivonsa menettäneitä

Ylösnousemuksen tosiasioita

- 4. Jeesuksen haudan havaittiin olevan tyhjä hyvin pian hautauksen jälkeen
- 5. Opetuslapsilla oli kokemuksia, joiden he uskoivat olevan ylösnousseen Jeesuksen ilmestyksiä
- 6. Näiden kokemusten seurauksena opetuslasten elämä muutti täysin, niin että he olivat valmiit kuolemaan uskonsa takia

Ylönousemuksen tosiasioita

- 7. Jeesuksen ruumiillista ylönousemusta alettiin julistaa hyvin varhain kristillisen seurakunnan historian alussa.
- 8. Opetuslapset alkoivat todistaa ja saarnata julkisesti Jeesuksen ylönousemuksesta Jerusalemin kaupungissa, jossa Jeesus oli ristiinnaulittu ja haudattu vähän aikaisemmin

Ylönousemuksen tosiasioita

- 9. Evankeliumin sanoma keskittyi Jeesuksen kuolemaan ja ylönousemukseen
- 10. Sunnuntaista tuli kristityille pääasiallinen kokoontumis- ja rukouspäivä, vaikka suuri osa varhaisista kristityistä oli juutalaisia, jotka olivat lapsuudestaan asti oppineet pyhittämään sapatin lepopäiväksi.

Ylösnousemuksen tosiasioita

- 11. Jeesuksen veli Jaakob, joka oli aikaisemmin epäilijä, kääntyi kun hän uskoi kohdanneensa ylösnouseen Kristuksen.
- 12. Vain muutamia vuosia myöhemmin Saulus Tarsolainen tuli uskovaksi kristityksi seurauksena kokemuksesta, jonka hän uskoi olevan ylösnouseen Jeesuksen ilmestys.

Jeesus nousi ruumiillisesti kuolleista

- Jos Jeesuksen vastustajat olisivat varastaneet ruumiin, he olisivat tuoneet sen esille. Jos Jeesuksen opetuslapset olisivat varastaneet ruumiin, he eivät olisi olleet valmiit kuolemaan oman valheensa puolustukseksi. Jeesus ilmestymiset ylösnousemuksen jälkeen eivät olleet yksittäisen ihmisen kokemia muutaman sekunnin pituisia hallusinaatioita, vaan tilanteita, joissa ihmiset yhdessä kohtasivat Jeesuksen.

Naturalistisia selityksiä

- Virkoamisteoria: Jeesus ei kuollut ristillä, ja hän virkosi haudan viileydessä
- Hallusinaatioteoria: ilmestykset olivat hallusinaatioita
- Salaliittoteoria: opetuslapset varastivat Jeesuksen ruumiin
- Ylösnousemuskertomus on hellenistinen legenda
- Opetuslapset kärsivät kognitiivisesta dissonanssista

Naturalististen selitysten epäonnistuminen

- Tämänhetkisen tutkimustiedon valossa on ilmeistä, ettei mikään naturalistinen teoria pysty tekemään oikeutta historiallisille tosiasioille. Sen enempää hallusinaatioteoria, salaliittoteoria tai teoria, jonka mukaan ylösnousemus on hellenistisen kulttuurin ja jumaltarustojen pohjalta myöhemmin kehittynyt legenda, eivät ole kestäneet kritiikin paineessa.

Naturalismin epäonnistuminen

- Ylösnousemuksen kohdalla kieltämättömiä historiallisia tosiasioita on monia ja ne yhdessä muodostavat toisiaan tukevan kokonaisuuden. Naturalistiset tutkijat eivät ole onnistuneet löytämään kestäväää naturalistista selitystä näille tosiasioille. Raymond Brown: ”Nämä kömpelöt teoriat eivät enää ole varteenotettavia - - vakavasti otettavat tutkijat kiinnittävät vain vähän huomiota näihin kuvitteellisiin rekonstruktioihin.”

Jeesuksen elämän tärkeät tapahtumat oli ennustettu VT:ssä

- Vanhan testamentin rakenteen ytimessä on ilmoitus tulevasta Pelastajasta. Vanhan testamentin Messias-ennustukset eivät ole irrallisia lausumia, vaan Vanhan testamentin rakenteeseen olennaisesti liittyviä kuvauksia, joiden pohjalta voidaan rakentaa Messiaan tuntomerkit

Messias-ennustukset

- Vanhan testamentin jumalanpalveluselämän ytimessä on viaton sijaisuhri, joka välittää tiedon siitä, miten ihmisen pelastus edellyttää. Vanhan testamentin ydinsanoma on sanoma viattomasta uhrista, jonka välityksellä ihminen voi uudelleen saada yhteyden Jumalaan.

Messiaan tuntomerkkejä

- Messias on Vanhassa testamentissa sekä pappi, joka uhraa kansan puolesta, että viaton uhri, joka uhrataan kansan puolesta. Ilmestysmajan jumalanpalveluksen ytimessä on viattoman uhrieläimen veri, joka vihmottiin kaikkeinpyhimpään, niin että se tuottaa uhraajalle sovituksen.

Messias pappina ja uhrina

- Tämä messiaaninen näky ylimmäispapillisesta kuninkaasta ja samalla viattomasta veriuhrista on koko Mooseksen kirjojen ja koko Vanhan testamentin rakenteellinen keskus. Ilmestysmajan rakenteen jokainen piirre ja siinä toimitettavien uhrien kaikki yksityiskohdat sisältävät messiaanisen sanoman.